

Introïtustekst: Hosea 4, 1-3 (NBV 21)

Luister naar de woorden van de HEER, Israëlieten! De HEER voert een geding tegen de inwoners van dit land, want ze kennen geen eerlijkheid meer en geen liefde, en met God zijn ze niet meer vertrouwd. Het is een en al meened en bedrog, niets dan moord, diefstal en overspel; het ene bloedbad volgt op het andere. Daarom is het land in rouw gedompeld en bezwijken al zijn inwoners, mét de dieren van het veld en de vogels van de hemel; zelfs de vissen in de zee sterven uit.

Lezing: Joël 2, 21-24 (NBV 21)

Wees niet bang meer, akkers, wees blij en verheug je, want de HEER heeft grote daden gedaan! Wees niet bang meer, dieren van het veld, want een kleed van groen bedekt de woestijn, de bomen dragen volop vrucht, en wijnstok geven hun rijkdom.

En jullie, kinderen van Sion, wees blij en verheug je in de HEER, jullie God, want Hij gaf regen om je te verkwikken, hij liet de regen overvloedig op je neerdalen, vroege regen en late regen, elk op de juiste tijd. De dorsvloeren liggen weer vol met graan, de perskuipen lopen over van wijn en olie.

Overweging

Het was een oefening in contextueel Bijbellezen, de voorbereiding van deze viering van vandaag met de stuurgroep diaconie. Wij begonnen gewoon. Zoals ik al vaak met groepen Bijbelteksten heb gelezen en vieringen heb voorbereid. Wij lazen de twee teksten die vandaag als introïtustekst en als lezing hebben geklonken en wij praatten erover hoe deze teksten raken aan ons en aan ons leven zoals dat er nu en op dit moment uit ziet. Wat raakt ons, wat spreekt ons aan, wat stoort ons misschien en waar blijven we haken? Het was een gesprek over angst en over vertrouwen. Over wat ons inspireert en in beweging zet en wat ons verlamt. En wij waren ons er zeer van bewust dat tegelijkertijd in Glasgow over de toekomst van onze aarde werd gesproken.

Het stuk contextueel Bijbellezen begon daarna. In een verbeeldingsoefening. Wij lazen de teksten opnieuw. Maar nu als het ware met andere ogen. Iedereen uit de groep had één van de projecten waarmee de stuurgroep diaconie een samenwerking heeft voor ogen, of één bepaalde persoon uit een project, en probeerde zich voor te stellen hoe deze persoon, of hoe mensen uit dit project deze teksten zouden horen. In hun eigen leven en in hun eigen situatie. Wat zou hén raken, aanspreken of storen? Waar zouden zij blijven haken?

“Als je aalmoezen geeft, laat dan je linkerhand niet weten wat je rechterhand doet”, zegt Jezus in de Bergrede. En ik denk dat wij hier in de Ekklesia deze woorden soms vrij letterlijk, te letterlijk misschien, in de praktijk hebben gebracht. Zeker, door de prachtige filmpjes die wij sinds een tijdje kunnen zien, hebben wij een heel kostbare inblik gekregen in de projecten waarmee de stuurgroep diaconie een samenwerking is aangegaan. Maar als het gaat om de manier van werken van de stuurgroep diaconie, dan weten wij als de ene helft van het Ekklesialichaam inderdaad niet zo heel goed wat de andere helft doet. Daarvoor was de verbeeldingsoefening voor mij wel heel verhelderend. Want deze verbeeldingsoefening maakte heel zichtbaar wat misschien wel het meest kenmerkende en het meest bijzondere is aan het diaconale programma van de Ekklesia.

En dat zijn de persoonlijke contacten. De stuurgroep diaconie wil niet alleen maar geld overmaken. De leden zijn zich zeer bewust van het subtiele paternalisme dat zo makkelijk kleeft aan het geven aan goede doelen. Hoe zorg je dat het contact wederzijds is? Hoe zorg je dat je je als gever ervan bewust bent wat je zelf ontvangt? En hoe zorg je dat je ook ontvangen kúnt? Hoe kun je je elkaar wederzijds inspireren? De projectpartners worden zeer zorgvuldig gekozen en ook deze vragen spelen bij de keuze een rol. En vervolgens wordt er ook daadwerkelijk vorm aan de wederzijdsheid gegeven. Er blijkt een levendige uitwisseling plaats te vinden tussen stuurgroepleden en mensen uit de projecten. Een uitwisseling die door jullie stuurgroepleden als heel kostbaar en verrijkend wordt ervaren. Ik kom er straks nog op terug.

In deze adventsserie over hoop lezen wij teksten van de profeten. Hoe kunnen de profeten ons helpen om de hoop die in ons is te voeden en gestalte te geven? Vandaag staan woorden van twee profeten centraal. Allereerst woorden van de profeet Hosea.

“Het is een en al meened en bedrog”, zegt Hosea, “niets dan moord, diefstal en overspel; het ene bloedbad volgt op het andere. Daarom is het land in rouw gedompeld en bezwijken al zijn inwoners, mét de dieren van het veld en de vogels van de hemel; zelfs de vissen in de zee sterven uit.”

In deze opsomming van Hosea horen wij op de achtergrond de tien geboden, de tien woorden. Daar waar deze woorden worden losgelaten, daar lijden niet alleen mensen. Daar gaat heel de schepping kapot. De inwoners van het land én de dieren van het veld, de vogels en de vissen. Duurzaamheid en gerechtigheid horen bij elkaar. Wij zien het om ons heen, nu meer dan ooit.

En dan woorden van de profeet Joël. Vermoedelijk leefde hij na de tijd van het exil. Onder de heerschappij van de Perzen. De tempel is hersteld, er is geen eigen koning, maar wel een vrij hoge mate van vrijheid en zelfbestuur door priesters en oudsten. Een op zich vrij stabiele tijd, maar de wonden en de pijn van oorlog en overheersing zijn nog aanwezig. En hoewel het bij het beeldende taalgebruik van Joël lastig is om te weten wat beeld is en wat niet, lijkt er sprake te zijn van een sprinkhanenplaag. Alles is kaalgevreten en vernietigd. Joël roept op tot omkeer. En dan volgt dit prachtige lied: “Wees niet bang meer, akkers. Wees niet bang meer, dieren van het veld, en jullie, kinderen van Sion, wees blij.” Iedereen deelt in de vreugde en in de overvloed. Niet alleen de mensen. Ook het land. Ook de dieren.

Tijdens een recent gesprek over duurzaamheid, hier in de Ekklesia, attendeerde een deelnemer ons anderen op een bepaalde aflevering van het filosofisch kwintet. In deze aflevering werd de vraag gesteld wat het beste helpt om mensen met het oog op de klimaatverandering in beweging te krijgen. Pessimisme? Optimisme? Of iets daartussenin? Één van jullie stuurgroepleden gaf daar een eigen antwoord op: “Hosea schreeuwt het uit hoe erg het is. Joël reikt de hoop aan. Bij mij werkt het positieve verwachten beter dan het tekeer gaan. Door positieve verwachting word ik gestimuleerd.” In het gesprek van het filosofisch kwintet zoekt antropologe Roanne van Voorst naar een houding die zij ‘humbly hopeful’ noemt, nederig hoopvol. Zij noemt het de verantwoordelijkheid van ons mensen om hoopvol te zijn. Om ons niet te laten verlammen door pessimisme en om ook niet te makkelijk, te goedkoop optimistisch te zijn. En zeker wij hier in het westen hebben een bijzondere verantwoordelijkheid om hoopvol te zijn. Wij hebben immers niet alleen een historische verantwoordelijkheid voor armoede elders en voor het klimaatprobleem, maar wij hebben ook middelen en mogelijkheden om iets te doen.

Humbly hopeful. Nederig hoopvol. Die woorden blijven me bij. Zij spreken mij aan als een houding, als een opdracht, daar waar veel om ons heen tot pessimisme stemt. Ik wil afsluiten met een soort bloemlezing van voorbeelden, soms meer nederig en soms meer hoopvol, die voor mijn gevoel inhoud en reliëf aan deze woorden kunnen geven. Voorbeelden die ons misschien kunnen helpen om in deze adventweken in een wereld vol donker sporen van licht te zien en te volgen.

En ik begin aan de nederige kant. Humbly hopeful. Soms zijn woorden gauw te groot. Ook woorden van hoop. Dat ervaren wij misschien ook op dit moment in onze gemeenschap. Misschien houd je dan juist een kier voor de hoop daar waar je vasthoudt aan het tweelingzusje van de hoop, aan het geduld. Ook dat is advent. Geduld en uithouden. Openhouden. Wachten. Humbly hopeful.

En dan het beeld van het mosterdzaadje. Jullie stuurgroepleden vinden dit beeld, dat door projectpartners wordt gebruikt in conflictsituaties die weinig reden bieden tot optimisme, heel bemoedigend. Ook iets wat klein is, onooglijk klein, kan groeien. Kan zoveel verandering teweeg brengen. Dat maakt het werk de moeite waard.

En dan de twee grote denkers van de hoop. Ernst Bloch en Jürgen Moltmann. Bloch die als seculiere jood in zwarte tijden in het exil 'Das Prinzip Hoffnung' schreef, een boek waarin het messianisme van de profeten nooit ver weg is en dat tallozen inspireerde. Bloch, die al oog had voor de natuurvernietiging toen nog ongeveer niemand dat had. En die heel concreet probeerde de hoop in de geschiedenis aan te wijzen, iets wat hem ook altijd omstreden heeft gemaakt. En dan Moltmann met zijn 'Theologie van de hoop', aangestoken door het vuur van messiaanse onrust van Bloch. De toekomst waarop wij wachten, dat is niet het futurum van het vooruitgangsgeloof, een doorgetrokken lijn vanuit het verleden die niets werkelijk nieuws kent en die geen hoop biedt aan wie aan het vooruitgang geen deel hebben. De toekomst waarop wij wachten, het Koninkrijk van God, die komt ons tegemoet, die toekomst is adventus, aankomst. Wij kunnen deze toekomst niet zelf bewerkstelligen. Niet afdwingen. Humbly hopeful. Maar wij kunnen haar in ons leven en met ons leven tegemoet leven.

Moltmann laat zich aansteken door de messiaanse onrust van Bloch, maar hij nuanceert die onrust ook. 'Wie altijd zegt: 'Morgen in Jeruzalem' ', zegt Moltmann, 'die leeft altijd in het voorlopige, die neemt het nu, het heden, niet werkelijk waar. Die kan nooit voluit genieten. Zoals Moltmann het uitdrukt: 'Het is niet altijd advent, het moet ook kerst kunnen worden.' Hij pleit er dus voor de exodusfilosofie van Bloch aan te vullen met een sabbatsfilosofie die het mogelijk maakt om midden in de beweging, en zonder de hoop op te geven, ook tot rust te komen en vervulling te kunnen ervaren. En ik denk dat dit werkelijk kunnen leven in het nu ook belangrijk is als het gaat om het leren van een ander omgaan met onze aarde.

En dan als een laatste voorbeeld enkele woorden van één van de projectpartners. Enkele woorden van Astrid uit Nicaragua, oprichtster en coördinatrice van een huis waarin mensen met een intellectuele beperking samen met hun begeleiders wonen. Het gesprek dat wij ter voorbereiding van deze viering voerden dat is namelijk ook verdergegaan. Verder dan onze verbeelding. Echt gesprek. Astrid zegt over de woorden van de profeet Joël:

"Ik blijf geloven, dat ondanks wat ik om mij heen zie, het geweld niet het laatste woord zal hebben. Ik blijf geloven in een betere wereld, waar we ons laten inspireren door God, en de dorsvloeren vol zullen zijn en we het leven kunnen vieren. En dát inspireert mij, dat als ik wil helpen de wereld te verbeteren, ik bij mezelf moet beginnen. En er alles aan doe, om vanuit Vertrouwen te leven, open staande voor wat het leven brengt."

Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl